

polskie  
towarzystwo

# orientalistyczne

III Ogólnopolska Konferencja Orientalistyczna

***Pamięć historyczna***  
***w kulturach krajów Azji i Afryki***

**18-19 kwietnia 2016 r.**

Sala im. prof. J. Brudzińskiego,

Pałac Kazimierzowski Uniwersytetu Warszawskiego

Krakowskie Przedmieście 26/28, Warszawa



**FUNDACJA  
KARAIMSKIE  
DZIEDZICTWO**



# Program Konferencji

18 kwietnia

godz. 09.00 – **Otwarcie Konferencji:**

prof. zw. dr hab. Marek Dziekan – prezes Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego

prof. dr hab. Jolanta Sierakowska-Dyndo – dziekan Wydziału Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego

godz. 09.10-11.30 – sesja naukowa

*Prowadzenie:* dr Agata Bareja-Starzyńska

Ewa Machut-Mendecka, *Koncepcje przeszłości w literaturze arabskiej*

Ewa Łukaszyk, *Al-Andalus: transkulturowa przestrzeń pamięci*

Jerzy Łacina, *Między poetyką klasyczną a współczesną – analiza metrum tawil w kasydzie Imru al-Kajsa*

Marek M. Dziekan, *Pamięć historyczna tekstu: chabar o Żydach z Chajbaru w Al-Istiksa Abu Chalida an-Nasiriego*

Magdalena Kubarek, Umar pojawia się w Jerozolimie. *Pamięć historyczna a sprawa Palestyńska*

Edyta Wolny, *Wybrane elementy historii w egipskich podręcznikach do wychowania muzułmańskiego w szkołach podstawowych w latach szkolnych od 2013/2014 do 2015/2016*

Andrzej Stopczyński, *Współczesna recepcja ideologii dżadydyzmu i jej miejsce w pamięci historycznej rosyjskich muzułmanów*

godz. 11.30-11.40 – przerwa

godz. 11.40-13.40 – sesja naukowa

*Prowadzenie:* prof. dr hab. Ewa Siemieniec-Gołaś

Mariola Abkowicz, *Imię jako nośnik pamięci rodzinnej i społecznej w kulturze karaimskiej*

Anna Sulimowicz, *Pamięć historyczna – pamięć rodzinna w karaimskich zichronot*

Kamila Barbara Stanek, *Pamięć historyczna utrwalona w idiomach tureckich*

Agata Pawlina, *Ślady kultury muzycznej elit Imperium Osmańskiego w twórczości Türk Beşleri*

Agnieszka Kuczkiewicz-Fraś, *Tipu Sułtan – bohater wyklęty*

Monika Browarczyk, *Pamięć i niepamięć – narracja historyczna a autobiografie kobiet w języku hindi*

godz. 13.40-14.30 – przerwa obiadowa

godz. 14.30-16.30 – sesja naukowa

*Prowadzenie:* dr Magdalena Kubarek

Bartosz Kowalski, *Problem przynależności Xinijangu do Chin w myśli polityków i intelektualistów hanowskich w XIX w.*

Anna Diniejko, *Tożsamość i pamięć historyczna w poezji Ko Una*

Przemysław Sztafiej, *Afryka i jej mieszkańcy w japońskich źródłach od XVI do początku XX wieku*

Katarzyna Starecka, *Japonia, Chiny, Korea – inicjatywy wspólnego opisu dziejów najnowszych*

Anna Piwowarska, *Historia pisana w smutku – realia polityczne i społeczne koreańskiego państwa Chosŏn według autobiograficznej narracji damy Hong Hye-gyŏng w Hanjungnok*

Marek Wierzbicki, *Gnas yig – tybetański przewodnik po miejscach świętych jako świadectwo historii na przykładzie klasztoru Curphu*

## **19 kwietnia**

godz. 09.00-11.00 – sesja naukowa

*Prowadzenie:* dr Jan Rogala

Krzysztof Baranowski, *Inskrypcja z Siloe (Jerozolima) jako unikatowy wyraz świadomości historycznej pomiędzy tekstami północno-zachodnio semickimi*

Edyta Kopp, *Kopia czy oryginał? Świadomość własnej przeszłości w starożytnym Egipcie na przykładzie noweli królewskiej ze skórzanego zwoju z Berlina (nr 3029)*

Iwona Kordzińska-Nawrocka, *„Seriale rzeki” (taiga dorama) telewizji NHK a pamięć kulturowa we współczesnej Japonii*

Ewa Rynarzewska, *Pamięć traumatyczna w teatrze koreańskim: dramat Rower (Chajŏn’gŏ) O T’ae-sŏka*

Otgonsuch Cagaan, *Palta (1882-1920) książkę Mongolii Zachodniej*

Joanna Dolińska, *Jak wyglądałby świat altajski? Zarys opisu z wykorzystaniem metodologii indoeuropeistyki*

godz. 11.00-11.20 – przerwa

godz. 11.20-13.20 – sesja naukowa

*Prowadzenie:* prof. dr hab. Marek Mejor

Jan Rogala, *Pamięć historyczna w mongolskiej kulturze masowej na przykładzie utworu Bid mongolczuud (Бид монголчууд) zespołu Digital*

Edyta Górka, *Pamięć historyczna w twórczości filmowej Jafara Panahiego*

Łukasz Przybyszewski, *Protestująca dusza – zmagania dr. Alego Szariatiego z utrzymującymi się traumami kulturowymi przeszłości*

Magdalena Rodziewicz, *Ile pamiętają pojęcia? O dwóch rozumieniach irańskiego aberu*

Paulina Niechciał, *Tożsamość narodowa po tadżycku – odtwarzanie koncepcji narodu i jego historii we współczesnej przestrzeni publicznej w Republice Tadżykistanu*

Sylwia Surdykowska, *Jak Irańczycy pamiętają?*

godz. 13.20 – Zamknięcie Konferencji

## **Streszczenia referatów**

**dr Mariola Abkowicz**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

### **Imię jako nośnik pamięci rodzinnej i społecznej w kulturze karaimejskiej**

W kulturze karaimejskiej występowały dwie cechy charakterystyczne: nadawanie imienia zmarłego krewnego, co spowodowało XVII-XX w. znaczące ograniczenie liczby imion będących w użyciu oraz używanie w życiu codziennym przynajmniej dwóch imion: imienia religijnego – wywodzącego się najczęściej z Biblii Hebrajskiej i świeckiego – odpowiednika rosyjskiego lub polskiego imienia religijnego. Powstała w ten sposób krótka lista imion występujących w rodzinach pozwala w sposób stosunkowo prosty identyfikować przynależność rodzinną osób pochodzących z danych miejscowości na przestrzeni kolejnych pokoleń. Imię stawało się nośnikiem pamięci nie tylko rodzinnej, lecz także społecznej. Dziś natomiast pozwala na odtwarzanie rodzinnych powiązań przedstawicieli społeczności karaimejskiej w XVIII-XIX w. oraz wspomaga prowadzenie dociekań genealogicznych.

**dr Krzysztof Baranowski**

Uniwersytet Warszawski

### **Inskrypcja z Siloe (Jerozolima) jako unikatowy wyraz świadomości historycznej pomiędzy tekstami północno-zachodnio semickimi**

Tekst inskrypcji odnalezionnej w czerwcu 1880 r. w tunelu Siloe w Jerozolimie jest dobrze zachowany i zrozumiały. Jest on istotnym zabytkiem starożytnego hebrajskiego, a swoją sławę zawdzięcza byciu niezależnym źródłem, które uzupełnia biblijny przekaz o budowie tegoż tunelu. Studia nad tym tekstem skupiły się na jego detalach językowych oraz na jego ewentualnym wkładzie do badań nad archeologią tunelu, którego budowę opisuje. Gatunek literacki inskrypcji, powód jej wykonania, jej autorzy oraz jej przekaz pozostają częściowo zaniedbane. Porównanie z innymi inskrypcjami północno-zachodnio semickimi jasno wskazuje na specyficzny i unikalny charakter tej inskrypcji. Pomimo iż mówi ona o budowie, trudno ją uznać za typową

inskrypcję upamiętniającą budowę. Nie zawiera bowiem odniesienia od roli bóstwa ani inicjatywy królewskiej. Moim zdaniem, jej specyficzny charakter wynika z grupy ludzi, która ją zamówiła, by upamiętnić swoją rolę w historii budowy tunelu i w ten sposób pierwszy raz w historii doszła do głosu. Ich potrzeba upamiętnienia swojego osiągnięcia odzwierciedla świadomość historii postrzeganej nie jako historia króla i jego dynastii, ale grupy społecznej. Jest to aspekt warty odnotowania i podkreślenia w dalszych opracowaniach na temat inskrypcji z Siloe.

### **dr Monika Browarczyk**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

### **Pamięć i niepamięć – narracja historyczna a autobiografie kobiet w języku hindi**

Analiza elementów narracji historycznej we współczesnych autobiografiach kobiet piszących w języku hindi oferuje interesującą perspektywę spojrzenia na pamięć historyczną i jej związek z opowieściami o indywidualnych losach ludzkich w Indiach północnych. Wystąpienie analizuje opowieści autobiograficzne Maitreyi Pushpy, Ramniki Gupty, Prabhy Khetan i Kausalji Baisantri oraz obecne w nich różnorodne narracje dotyczące fragmentów historii Indii współczesnych, jak i narracje życia autorek jako elementy jednostkowego świadectwa historycznego.

### **dr Otgonsuch Cagaan**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

### **Pałta (1882-1920) księżę Mongolii Zachodniej**

Początek XX wieku w Azji Centralnej był burzliwym okresem historycznym, formowały się nowe granice państw. Kierując się ideami wolności, niepodległości i postępu cywilizacyjnego księżęta mongolscy stanęli przed wyzwaniem podejmowania właściwych decyzji we właściwym czasie. W okresie 1911-1914 księżę Pałta (1882-1920) był kluczową postacią Mongolii Zachodniej. W tym krytycznym czasie nastąpił upadek dynastii Qing w Chinach

i nowy rząd Republiki Chińskiej doszedł do władzy, wyznaczając go na gubernatora Prowincji Ałtajskiej. Równocześnie Mongolia ogłosiła niepodległość. Działania dyplomatyczne księcia Palta zapobiegły wojnie między Chinami i Mongolią, doprowadzając de facto do ustanowienia trwałych granic między państwami.

**mgr Anna Diniejko**

Uniwersytet Warszawski

### **Tożsamość i pamięć historyczna w poezji Ko Una**

Współczesna poezja południowokoreańska jest głęboko nasycona pamięcią historyczną i refleksją o tożsamości narodowej. Japońska okupacja w latach 1910-1945, niszcząca wojna domowa, podział kraju oraz okresy dyktatury wojskowej, obecność wojsk amerykańskich w kraju wywarły trwałe wpływy na twórczość wielu poetów południowokoreańskich. W referacie przedstawiam tematykę tożsamości i pamięci historycznej w poezji jednego z najwybitniejszych poetów południowokoreańskich Ko Una. Na wstępie przedstawiam życie i twórczość poetycką oraz działalność społeczną i polityczną Ko Una na tle współczesnej historii Korei, a następnie dokonuję analizy wybranych wierszy poety z cyklu poetyckiego zatytułowanego *Maninbo* (Dziesięć tysięcy istnień), składającego się z trzydziestu tomów zawierających poetyckie portrety ponad czterech tysięcy osób, z którymi poeta zetknął się w rodzinnej wsi, w szkole, w miastach i miasteczkach, w których przebywał, oraz w więzieniu. Ko Un wpadł na pomysł stworzenia tego projektu poetyckiego, kiedy siedział samotny w celi po aresztowaniu go w maju 1980 roku. Pierwsze tomy pojawiły się w 1986 roku, a projekt został ukończony w 2010 roku. Każdy wiersz prezentuje krótkie spojrzenie na życie jednostki ludzkiej. Niektóre wiersze opisują całą egzystencję człowieka, a inne odnoszą się jedynie do krótkiego, lecz znaczącego epizodu w życiu danego człowieka. Niektóre wiersze są zabawne, ale większość ukazuje dramatyczne lub wręcz tragiczne losy jednostek uwikłanych w wydarzenia historyczne.



**mgr Joanna Dolińska**

Uniwersytet Warszawski

### **Jak wyglądałby świat *altajski*? Zarys opisu z wykorzystaniem metodologii indoeuropeistyki**

Pojawiające się zwłaszcza w anglojęzycznej literaturze naukowej wyrażenie *Altaic world* (*świat altajski*) stanowi wyobrażenie kręgu kulturowego, który mogła tworzyć w przeszłości społeczność skupiająca ludy mongolskie, tureckie i tunguskie. Jeśli *świat altajski* rzeczywiście istniał, grupy ludności tworzące go regularnie wchodziły ze sobą w interakcję, co mogło powodować intensywną wymianę rozmaitych elementów życia codziennego, od przejawów kultury duchowej i materialnej przez organizację społeczną oraz styl życia, po religię i zapożyczenia językowe. Badania nad ludami altajskimi i ich językami miały szansę rozwinąć się dopiero po tym, gdy indoeuropeistyka utrwaliła się jako dyscyplina naukowa wśród nauk humanistycznych. Oprócz metodologii językoznawstwa porównawczego, indoeuropeiści dali altajstom przykład, jak stworzyć spójny obraz relatywnie jednorodnej grupy ludów zwanej *rodziną*. Innymi słowy, indoeuropeiści stworzyli wzór dla innych badaczy, których zamiarem jest odnalezienie bliskich związków pomiędzy kilkoma grupami ludów wykazujących określony zbiór podobieństw. Ten artykuł poświęcony jest analizie podobieństw metodologicznych w kreowaniu wyobrażenia o wspólnocie indoeuropejskiej i altajskiej. *Altaic world* pojawia się w tytułach wielu dzieł naukowych, nie powstały jednak prace, które konsekwentnie opisałyby altajski krąg kulturowy. Z tego powodu celem artykułu jest prezentacja wspólnych cech ludów mongolskich, tureckich i tunguskich, które mogły kiedyś tworzyć elementy *świata altajskiego*.

**prof. dr hab. Marek M. Dziekan**

Uniwersytet Łódzki

### **Pamięć historyczna tekstu: chabar o Żydach z Chajbaru w *Al-Istiksa* Abu Chalida an-Nasiriego**

Wystąpienie poświęcone będzie analizie krótkiego przekazu o Żydach z Chajbaru, który w różnych kontekstach przez wieki funkcjonował w roz-

maitych tekstach autorów arabskich (głównie w dziełach historycznych, ale nie tylko). Po raz pierwszy pojawił się w *Kitab al-wuzara* („Księga wezyrów”) Hilala as-Sabiego (969-1056), po raz ostatni zaś najprawdopodobniej w *Al-Istiksa li-achbar duwal Al-Maghrib al-Aksa* („Analiza przekazów o dynastiach Najdalszego Zachodu”) Abu Chalida an-Nasiriego (1835-1897). Ukazane zostaną jego zaskakujące przemiany w kolejnych wiekach i u kolejnych autorów arabskich Maszriku i Maghrebu żyjących pomiędzy XI a XIX wiekiem. Przemiany te wskazują z jednej strony na jego swego rodzaju uniwersalność oraz – być może przede wszystkim – użyteczność w rozmaitych kontekstach historycznych. W skali mikro zobrazowana zostanie funkcja tekstu jako (cytując Jurija Łotmana) „kondensatora pamięci kulturowej” w świecie arabsko-muzułmańskim.

**mgr Edyta Górka**

Uniwersytet Łódzki

### **Pamięć historyczna w twórczości filmowej Jafara Panahiego**

Jafar Panahi – znany irański reżyser, który w swoich filmach porusza ważną tematykę życia we współczesnym Iranie. Reżyser w swoich produkcjach wiele uwagi poświęca sytuacji kobiet, a wcześniej również dzieci. Jego obrazy są krytykowane przez irańskie władze, zaś na międzynarodowych festiwalach filmowych doceniane. Odtwórcy poszczególnych ról bardzo często nie są aktorami, a same filmy można określić mianem „doku-fikcji”. Referat jest zatem połączeniem analizy filmowej, materiału, z którego filmy są zbudowane, nawiązań autobiograficznych i reakcji ze strony zarówno władz irańskich, jak i środowiska międzynarodowego. Celem referatu będzie analiza wybranych filmów Panahiego pod kątem pamięci historycznej o wydarzeniach z 1979 roku. Zostanie podjęta próba odpowiedzi na następujące pytania: czy biografia autora jest w tym przypadku ważnym czynnikiem determinującym wybór tematyki do filmu? Jak dużo fikcji zawiera się w filmach Panahiego?

**dr Bartosz Kowalski**

Uniwersytet Łódzki

## **Problem przynależności Xinijangu do Chin w myśli polityków i intelektualistów hanowskich w XIX w.**

Wystąpienie ma na celu przedstawienie intelektualnego uzasadnienia praw Chińczyków do terytorium Xinijangu, które do początku lat 50. XX wieku było w 95% zamieszkane przez nie-Hanów. Chociaż obszar dzisiejszego Xinijangu był przedmiotem penetracji politycznej Chin od czasów dynastii Han (206 p.n.e.-220 n.e.), to pod zwierzchnictwem dynastii rządzącej Chinami znalazł się w całości dopiero w 1760 r., wraz z ekspansją imperium Qing (1644-1911) na tereny Azji Centralnej. Ze względu na kulturową i etniczną odmienność od Chin właściwych, a także ogromną odległość od Pekinu, Xinjiang do lat 80. XIX w. był rządzony przez lokalne elity pod nadzorem wojskowej administracji z centralną pozycją Generała w Ili (*Yili Jiangjun*). Dopiero w 1884 r. Xinjiang został przekształcony w jednolitą prowincję cesarstwa. Decyzja była ta przełomowym momentem w dziejach północno-zachodniego pogranicza, które po raz pierwszy w historii zostało bezpośrednio inkorporowane do politycznego, kulturowego i gospodarczego systemu państwa chińskiego. Jednakże idee przekształcenia qingowskich terytoriów zależnych w jednolite prowincje cesarstwa zaczęły krążyć wśród chińskich intelektualistów jeszcze przed zderzeniem Chin z imperializmem zachodnim w czasie Wojen Opiumowych (1839-1842). Po raz pierwszy sugestie utworzenia prowincji Xinjiang pojawiła się w eseju myśliciela politycznego Gong Zizhena (1792-1841) pt. „Propozycja utworzenia prowincji na Terytorium Zachodnim”. Gong jako pierwszy zwrócił uwagę na zagrożenie ze strony Rosji od strony północnego zachodu, postulując przekształcenie Xinijangu w jednolitą prowincję cesarstwa na wzór Chin właściwych i zastąpienie administracji wojskowej systemem znanym w interiorze – prefektur i powiatów (*zhouxian*). Uwarunkowana względami strategicznymi potrzeba utrzymania Xinijangu w granicach państwa była również obecna w pracach takich myślicieli politycznych jak m.in. Wei Yuan (1794-1856), Lin Zexu (1785-1850) oraz Zuo Zongtang (1812-1885), których poglądy stały się podstawowym punktem odniesienia dla wszystkich, zarówno republikańskich, jak i komunistycznych, rządów centralnych w Chinach.

**dr Edyta Kopp**

Uniwersytet Warszawski

**Kopia czy oryginał? Świadomość własnej przeszłości w starożytnym Egipcie na przykładzie noweli królewskiej ze skórzanego zwoju z Berlina (nr 3029)**

Datowanie tekstu egipskiego opiera się na paleograficznych, językowych i leksykograficzno-semantycznych studiach. Dodatkowo przywołane postacie sugerują czas opisanych wydarzeń. Jednakże datowanie tekstu to nie suma przywołanych kryteriów. Zazwyczaj teksty egipskie posiadają dwa datowania, jedno – odnoszące się do powstania manuskryptu oraz drugie – do samego tekstu. Teksty literackie, religijne i administracyjne traktowane są odmiennie. Różne są też strategie nawiązywania do przeszłości. Odwołania do znanych osób, panujących wcześniej władców lub ogólne przywołanie przeszłości jako „pism”, świadczą o znajomości własnej historii przez Egipcjan. Jednocześnie nie posiadali oni skanonizowanych słów na określenie przeszłości, ale też teraźniejszości i przyszłości. Skórzany zwój z Berlina opisujący okoliczności ufundowania świątyni Atuma w Heliopolis przez Sezostrisa I (12 dynastia) jako manuskrypt datowany jest na panowanie Amenhotepa II (18 dynastia). Jednakże opinie co do powstania oryginału są podzielone. Jeśli nawet powstał 500 lat później, to w obu przypadkach świadczy o pielęgnowaniu pamięci o wydarzeniach z przeszłości. Posłużenie się całym tekstem nie jest wyjątkowe, lecz zazwyczaj taki tekst opatrzony jest uwagą o swoim starszym pochodzeniu.

**dr hab. Iwona Kordzińska-Nawrocka**

Uniwersytet Warszawski

**„Seriale rzeki” (*taiga dorama*) telewizji NHK a pamięć kulturowa we współczesnej Japonii**

Głównym tematem wystąpienia jest rola państwowej telewizji NHK w kształtowaniu pamięci kulturowej we współczesnej Japonii. Telewizja NHK jako instytucja użyteczności publicznej, wzorowana na angielskiej BBC, realizuje tzw. „misję publiczną”, która oznacza aktywne i twórcze uczestni-

czenie w kreowaniu postaw społecznych i obywatelskich oraz wzorców osobowościowych wśród Japończyków. Jednym z przejawów takiej działalności są *taiga dorama*, „seriale rzeki”, flagowe produkcje NHK nadawane od 1963 roku. Twórcy seriali tworzą wielkie epepeje narodowe wykorzystując tematykę historyczną i pokazując dawne wydarzenia oraz portrety wielkich postaci historycznych. W ten sposób „seriale rzeki” nie tylko przybliżają Japończykom ich dzieje, lecz również przyczyniają się do wzrostu zainteresowania własną historią i kulturą. Jako swego rodzaju nośniki pamięci zbiorowej wnoszą wkład w rozwijanie jej trzech elementów: poznawczego (propagowanie wiedzy historycznej wśród społeczeństwa), emocjonalnego (kreowanie określonych postaw wobec historii) i behawioralnego (rozwój turystyki krajowej).

**dr Magdalena Kubarek**

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

***Umar pojawia się w Jerozolimie. Pamięć historyczna a sprawa Palestyńska***

Od 1948 roku tematyka palestyńska podejmowana jest przez wielu pisarzy pochodzących z różnych krajów arabskich, stanowiąc rodzaj politycznego manifestu. Do 1967 roku dominowały poglądy sekularystyczne, przede wszystkim nacjonalistyczne i socjalistyczne. Przegrana wojna sześciodniowa zmieniła jednak całkowicie sytuację w Palestynie, ponieważ wszystkie części wcześniejszego terytorium mandatowego znalazły się pod zwierzchnictwem izraelskim. W wyniku tych wydarzeń od lat 70. XX wieku można zauważyć proces popularyzacji ideologii fundamentalistycznych, które zmieniły kategoryzację kwestii palestyńskiej ze świeckiej w muzułmańską, głosząc, że droga do wyzwolenia spod okupacji izraelskiej prowadzi poprzez religijną odnowę społeczeństwa. Centralne miejsce w nowej ideologii zajęła także koncepcja ziemi palestyńskiej jako wakfu oraz świętości Jerozolimy. Referat na przykładzie powieści *Umar jazharu fi al-Kuds* Nadżiba al-Kajlaniego analizuje rolę, jaką w procesie budowania nowej świadomości historycznej poprzez rozpowszechnianie muzułmańskich symboli, terminów i argumentów, odegrała literatura.

**dr hab. Agnieszka Kuczkiewicz-Fraś**

Uniwersytet Jagielloński

### **Tipu Sułtan – bohater wyklęty**

U schyłku XVIII wieku leżące w południowej części Dekanu księstwo Majsuru było jednym z nielicznych na subkontynencie punktów zagorzałego oporu wobec nasilających się wpływów brytyjskich, nieustannie rosnących w siłę i w coraz większym stopniu zagrażających suwerenności poszczególnych indyjskich terytoriów. Wojowniczym przywódcą, stojącym na czele sił majsurskich, był muzułmański władca królestwa, Sułtan Fateh Ali Chan, znany jako Tipu Sułtan lub Tygrys z Majsuru. Współczesne mu źródła brytyjskie opisywały go jako bezwzględnego, barbarzyńskiego tyrana, nękającego i mordującego bez wyjątku zarówno Brytyjczyków, jak i własnych hinduskich i chrześcijańskich poddanych. Obecnie podobny wizerunek Tipu Sułtana rozpowszechniany bywa w indyjskich mediach i opracowaniach, których autorzy zarzucają mu muzułmański fundamentalizm i bigoterię, a zjawisko to nasila się szczególnie w ostatnich latach, wraz z wyraźnie obserwowanym wzrostem tendencji hinducentrycznych, mających swoje źródła w hinduskim nacjonalizmie. Z drugiej strony, Tipu Sułtan jest jednak przez wielu postrzegany jako świątły, nowoczesny władca, który nie tylko z powodzeniem powiódł własny kraj w kierunku modernizacji i rozwoju, ale swoim nieugiętym oporem wobec europejskich najeźdźców zasłużył na nieśmiertelne miano wielkiego narodowego bohatera Indii. Celem wystąpienia będzie przedstawienie legendy Tipu Sułtana oraz kontrowersyjnych ocen, jakimi jego postać obdarzano na przestrzeni dziesięcioleci. Podjęta zostanie także próba wyjaśnienia, na ile to wpływ kolonialnych opinii mógł ukształtować sposób, w jaki Tipu Sułtan pamiętany jest we współczesnych Indiach.

**dr hab. Jerzy Łacina, prof. UKW**

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

## **Między poetyką klasyczną a współczesną — analiza metrum *tawil* w kasydzie Imru al-Kajsa**

Świat arabski jest dzisiaj zdominowany przez islam, aczkolwiek kultura świata arabskiego nie jest ograniczona ramami islamu w sposób absolutny. Jednym z nierozzerwalnych elementów kultury arabskiej jest poezja przedmuzułmańska, która w pamięci historycznej Arabów trwa nieprzerwanie już około półtora tysiąca lat. Autentyczność tej poezji, z którą mamy do czynienia dzisiaj bywała i jest podważana. Trudno zakładać, aby pozostała niezmienna przez wieki i nie mogła ulegać większym lub mniejszym modyfikacjom. Niepodważalne wydaje się jedno – ta poezja istniała w świadomości Arabów w zakresie, w jakim miała wpływ na ich kulturę i poczucie tożsamości. Wydawać by się mogło, że o poetyce arabskiej napisano już wszystko. Z jednej strony mamy przekazy dawnych uczonych arabskich nawiązujących do *arudu* Chalila Ibn Ahmada al-Farahidiego, z drugiej zaś wiele współczesnych opracowań wschodnich i zachodnich, z których w tym miejscu warto wspomnieć prace Weila, Frołowa, Stoetzera czy Capezio. Z polskich autorów można wymienić w pierwszej kolejności Kuryłowicza, Daneckiego i Siwca, chociaż nie jest to oczywiście lista pełna. Układ kasyd i ich treść w różnych wydanych zbiorach może się od siebie różnić. Nieco inna jest zatem kasyda Imru al-Kajsa w diwanie Abu Sufaha (1986), a inna w diwanie Abu al-Fadla (1996). Jeszcze inne wersje spotkamy w Internecie w wersji audio, które mogą służyć jednak wydatną pomocą w sytuacji wątpliwości fonetyczno-fonologicznych. Nie wydaje się jednak, aby były to różnice istotne w kontekście problematyki zasad dawnej poetyki arabskiej. Po dokładnym zanalizowaniu kasydy w wersji Abu al-Fadla okazało się, że ciągle nie wiemy wszystkiego o metrum *tawil* przedstawianym w najważniejszych opracowaniach w postaci

U—U | U—UU | U—U | U—U—

W referacie będzie mowa o wynikach analizy komputerowej 77 wersów kasydy Imru al-Kajsa i użytych klauzulach warunkujących, w nawiązaniu do tego, jak Ibn Abd Rabbihi al-Andalusi i At-Tibrizi rozumieli *arud* Al-Chalila Ibn Ahmada.

**dr hab. Ewa Łukaszyk, prof. UW**

Uniwersytet Warszawski

### **Al-Andalus: transkulturowa przestrzeń pamięci**

Główną tezę referatu będzie stwierdzenie, że średniowieczna Andaluzyja muzułmańska stanowi zdeterytorializowaną, a jednak wyraźnie określoną przestrzeń pamięci w świecie zglobalizowanym. Jej obecność można uchwycić zarówno w kręgach kulturowych, które można byłoby uznać za bezpośrednich spadkobierców utraconego wskutek chrześcijańskiej rekonkwisty obszaru islamu (Maghreb), jak też, co może być poniekąd zaskakujące, w kulturach odleglejszych w sensie geograficznym (np. Półwysep Arabski, Malesja). Al-Andalus w globalnej pamięci przechodzi wiele przemian i przybiera wiele znaczeń, jednak najbardziej istotnym aspektem wydają się zdobycze andaluzyjskich nauk przyrodniczych i wczesnej techniki. Stanowią one bazę do zarysowania potocznego obrazu powszechnego dziedzictwa cywilizacji muzułmańskiej, wyobrażanego w sposób mniej lub bardziej jednoznaczny jako kontrpropozycja w stosunku do potocznego obrazu renesansu włoskiego jako „najwyższej manifestacji geniuszu ludzkiego” i źródła powszechnych wartości. W tym kontekście taka postać jak Abbas Ibn Firnas (żyjący w latach 810-887 wynalazca, prekursor lotnictwa) rysuje się jako swoisty kontrpunkt postaci Leonarda da Vinci. Ciekawe zjawiska dotyczą też innych uczonych andaluzyjskich, takich jak botanik i farmakolog Ibn al-Bajtar (1197-1248) – przedmiot kuriozalnej „reterytorializacji” pamięci, która czyni z niego uczonego malajskiego (na podstawie interpretacji przydomku al-Malaki, który wydaje się odsyłać tyleż do andaluzyjskiej Malagi, co azjatyckiej Malakki). Postaci takie, zyskując ikoniczność, stają się osnową potocznego przekazu, objawiającego się lokalnie jako element konsolidacji wielokulturowych społeczeństw globalnych metropolii, np. w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, a zarazem stanowią bazę szerszego konstruktów, uznającego nauki matematyczno-przyrodnicze i innowację technologiczną za element niezachodni, zrodzony w obrębie cywilizacji muzułmańskiej i wpisany w jej najgłębszy porządek aksjologiczny. Stanowi to istotny element legitymizacji nauki poza zachodnim kręgiem kulturowym, a także tworzenia nowej wizji dziedzictwa uniwersalnego w świecie zglobalizowanym.



**prof. dr hab. Ewa Machut-Mendecka**

Uniwersytet Warszawski

### **Koncepcje przeszłości w literaturze arabskiej**

Świat arabski jest dumny ze swojej przeszłości, po dzień dzisiejszy uznaje jej świetność sięgającą czasów przedmuzułmańskich i wieków rozkwitu islamu. Jednak współczesna literatura tego obszaru nie w pełni akceptuje takie stanowisko i wysuwa dwie główne i odmienne koncepcje przeszłości. Z chwalebą pamięcią o świetności, obejmującej zwłaszcza okres podbojów i zdobyczy cywilizacji muzułmańskiej w średniowieczu literatura wiąże koncepcję *madżdu* – chwały i sławy dawnych czasów, zwłaszcza żywotną w pierwszych dziesiątkach XX w., kiedy miała stać się inspiracją dla odnowy świata arabskiego. Z drugiej strony literatura, zwłaszcza poezja i dramat, wysuwają koncepcję niechlubnej przeszłości, gdy czasy wielkich kalifów zawierały załężki upadku i rozpadu, dające o sobie znać w świecie arabskim po dzień dzisiejszy. Ustalenie opozycji tych dwóch koncepcji przeszłości jest celem referatu. Temat ten zamierzam przedstawić przede wszystkim na przykładzie twórczości Ahmada Szaukiego, Aziza Abazy i Amala Dunkula z Egiptu oraz Sad Allaha Wannusa z Syrii.

**dr Paulina Niechciał**

Uniwersytet Jagielloński

### **Tożsamość narodowa po tadżycku – odtwarzanie koncepcji narodu i jego historii we współczesnej przestrzeni publicznej w Republice Tadżykistanu**

Referat jest poświęcony konstruowaniu tożsamości narodowej przez władze Republiki Tadżykistanu za pomocą elementów umieszczanych w przestrzeni publicznej, jak na przykład pomniki czy bilbordy w języku tadżyckim. Omówione elementy, znajdujące się przede wszystkim na ulicach współczesnych tadżyckich miast i odwołujące się do określonych wartości oraz symboli historycznych, mają na celu budowanie określonej wizji narodu tadżyckiego i jego historii. Przykładowo, jednym z kluczowych bohaterów tej narodowościowej narracji jest irański władca Ismail Samanida (IX/X w.), promowany dzisiaj jako „ojciec” tadżyckiego narodu. Oczywiście część omawianych

koncepcji pojawiła się już w czasach radzieckich czy też bezpośrednio po rozpadzie ZSRR, ale dzisiaj przybierają one specyficzny charakter, związany z sytuacją społeczno-polityczną kraju. Za hiszpańskim socjologiem Manuelem Castellsem analizowaną tożsamość można nazwać tożsamością *legitymizującą* – „wprowadzaną przez dominujące instytucje społeczne w celu rozszerzenia i zracjonalizowania ich dominacji wobec aktorów społecznych”.

**mgr Agata Pawlina**

Uniwersytet Jagielloński

### **Ślady kultury muzycznej elit Imperium Osmańskiego w twórczości *Türk Beşleri***

Wielką Piątką muzyki tureckiej (*Türk Beşleri*) nazwano kompozytorów, którzy w pierwszych dekadach istnienia Republiki Tureckiej urzeczywistniali marzenie rządu Kemala Atatürka o zwesternizowanej muzyce tureckiej. Według założeń polityków, *Millî Musiki* (Muzyka Narodowa) miała narodzić się z połączenia tureckiej muzyki ludowej i klasycznej muzyki europejskiej. Dzięki temu, z kultury wysokiej nowego, laickiego państwa, wyparte zostałyby tradycje muzyki osmańsko-tureckiej, której estetyka nie odpowiadała potrzebom rodzącego się nowoczesnego społeczeństwa Turcji. W praktyce jednak, Necil Kâzım Akses, Hasan Ferit Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Ahmet Adnan Saygun i Cemal Reşit Rey, zamieszczali w swoich dziełach elementy niezgodne z założeniami programowymi *Millî Musiki*. Nawet w najpopularniejszych utworach tego okresu, takich jak *Kanun Konçertosu* H. F. Ferita Alnara czy *Köçekçe* U. C. Erkina pobrzmiewają echa muzyki osmańskiej. W niniejszym referacie autorka zaprezentuje przykłady potwierdzające tezę, że kompozytorzy urodzeni w latach 1904–1908 w domach intelektualnych elit upadającego Imperium Osmańskiego, nie zapomnieli o kulturze muzycznej, w której się wychowali i zachowując jej elementy w pamięci, mniej lub bardziej świadomie, wprowadzili je następnie do muzyki młodej Republiki Tureckiej.

**mgr Anna Piwowarska**

Uniwersytet Warszawski

**Historia pisana w smutku – realia polityczne i społeczne koreańskiego państwa Chosŏn według autobiograficznej narracji damy Hong Hye-gyŏng w *Hanjungnok***

Spośród dzieł klasycznego kanonu literatury koreańskiej na szczególną uwagę bez wątpienia zasługuje *Hanjungnok* („Pamiętnik spisany w smutku”), pióra damy Hong Hye-gyŏng (1735-1816) – żony zmarłego tragicznie następcy tronu dynastii Yi (1392-1910), księcia Sado. Niezwykła ranga dzieła uzasadniona jest nie tylko bogactwem faktograficznym oraz licznymi odniesieniami historycznymi i kulturowymi, ale również jego złożonym statusem literackim, który sprawia, że łączy ono cechy przypisywane we współczesnej myśli teoretycznoliterackiej różnym gatunkom z pogranicza kroniki, pamiętnika i autobiografii. Dama Hong Hye-gyŏng urodziła się w rodzinie wysoko postawionego uczonego konfucjańskiego, służącego na dworze ówczesnie panującego króla Yŏngjo. W wieku zaledwie dziewięciu lat została poślubiona księciu Sado, następcy tronu Chosŏn. Od dziecka uczestniczyła w życiu dworu dynastii Yi i była świadkiem dramatycznych wydarzeń, które następnie szczegółowo opisała w *Hanjungnok*. W pierwszej części swoich wspomnień dama Hong przedstawiła historię swojego sielankowego dzieciństwa, ślub z księciem Sado oraz późniejsze jej życie na dworze, nad którym zaciążyła umysłowa choroba księcia Sado, walki frakcji politycznych oraz dramatyczne losy członków jej własnego rodu. Wyidealizowany, choć wpisujący się w styl klasycznego piśmiennictwa, obraz własnego dzieciństwa dama Hong zderzyła z dramatycznymi zdarzeniami, jakich stała się mimowolnym świadkiem. W dalszej części dama Hong opisała polityczne turbulencje na dworze Yi, które zaostrzyły się po śmierci księcia Sado i w ostateczności doprowadziły do egzekucji Hong Nagima, jej rodzonego brata. Dama Hong wystąpiła tutaj w roli adwokata i stanęła w obronie członków swojego rodu, ryzykując tym samym swoją pozycję i narażając się przedstawicielom wrogich frakcji politycznych. Na uwagę zasługuje również charakter dyskursu, jakiego dama Hong użyła, opisując i rozliczając historię, ale też tworząc ją na nowo. Zdecydowała się bowiem na styl narracji, który współczesna teoria poetyki pisarstwa historycznego, reprezentowana przez Haydena White’a, zdefiniowała

jako „metahistoryczny”. Na końcu dama Hong zmierzyła się z częścią historii państwa Chosŏn często pomijaną w oficjalnych kronikach. Dama Hong dała w niej upust swoim emocjom, szczegółowo przedstawiając narastający między królem Yŏngjo a księciem Sado konflikt, który ostatecznie doprowadził do tragicznej śmierci jej męża. Szczegółowy opis choroby księcia Sado, który jest głównym motywem ostatniej części, stanowi pierwszy w historii klasycznego piśmiennictwa koreańskiego przykład psychoanalitycznej interpretacji rozwijającej się choroby umysłowej. Głównym tematem wystąpienia będzie przedstawienie dzieła *Hanjungnok* oraz próba odpowiedzi na pytanie o wiarygodność pamiętników damy Hong oraz możliwość zakwalifikowania ich jako źródła historycznego. Zagadnienie to budzi do czasów obecnych liczne kontrowersje – historycy Korei spierają się, na ile ufać można osobistym ocenom politycznym damy Hong. Niezależnie od odpowiedzi, nie ma jednak wątpliwości, że nakreśliła ona interesujący i pouczający obraz ówczesnego społeczeństwa koreańskiego, jego kultury i obyczajów, który zasługuje na uwagę i dokładną analizę.

**mgr Łukasz Przybyszewski**

Uniwersytet Warszawski

**Protestująca dusza – zmagania dr. Alego Szariatiego z utrzymującymi się traumami kulturowymi przeszłości**

Referat przedstawia wyniki badań roli dr. Alego Szariatiego w aspekcie kształtowania pamięci historycznej w czasie politycznych walk i zamieszania, którymi charakteryzował się późny okres władzy dynastii Pahlawich w Iranie. Ali Szariati wpływał na postępującą zmianę w kulturze politycznej i ekonomicznej późno-pahlawijskiego społeczeństwa poprzez włączanie i motywowanie młodych pokoleń irańskich elit intelektualnych i zawodowych w dyskusję o państwie i ustroju. Im bardziej wzrastało zaangażowanie i włączanie się irańskich elit do różnych ruchów reformacyjnych, rozszerzających i pogłębiających swe powszechne poparcie, a ostatni szach – wraz z dworem – tracił prawowitość swej władzy, tym mniej dostrzegalny na forum stawał się

dr Ali Szariati, który ani za nimi nie podążał, ani nie dostarczał im ideologicznego rozgrzeszenia. Poniższy artykuł przedstawi analizę tych tekstów i przemów dr. Alego Szariatiego, które miały na celu przekształcenie pamięci historycznej jego społeczności, a także tych wydarzeń, które miały udowodniony wpływ na jego własną pamięć i jej kształtowanie. Intelktualiści, tacy jak dr Ali Szariati, wraz z ich zwolennikami, byli wiodącymi siłami w staraniach mających odebrać władzę z rąk ówczesnego kręgu rządzących, uznanego za zepsuty, a następnie – umieścić w rękach uznanych za prawych i sprawiedliwych. W trakcie tych dążeń, dr Ali Szariati pomógł zmienić sposób i skutki działania polityki w Iranie, ale nie był zdolny w swych zmaganiach przekształcić ideałów i wartości rządzących jego społeczeństwem. Badania roli dr. Alego Szariatiego w kształtowaniu kultury politycznej i ekonomicznej umożliwił staż naukowo-badawczy na Uniwersytecie Teherańskim w ramach programu Erasmus Mundus Salam 2.

### **dr Magdalena Rodziewicz**

Uniwersytet Warszawski

#### **Ile pamiętają pojęcia? O dwóch rozumieniach irańskiego *aberu***

Każde pojęcie poza swoją formą, która przez wieki może pozostawać niezmienną, niesie ze sobą także bogaty багаż odniesień. Niekiedy użycia słów zmieniają się, modyfikują lub wypełniają nową treścią. Referat dotyczy niezwykle ważnego dla kultury Iranu pojęcia *aberu* (reputacja, dobre imię) i refleksji nad tym, czy na przestrzeni wieków zaszła w jego rozumieniu jakakolwiek zmiana. W klasycznej literaturze perskiej, przede wszystkim w narodowym eposie Irańczyków – *Szahname* – pojęcie *aberu* przypisuje się władcom i bohaterom oraz łączy z ideą dobrej sławy (*nam-e nik*) i boskiej chwały (*farr*). W literaturze szyickiej z kolei pojęcie to zostało rozwinięte i jest stosowane na oznaczenie reputacji i dobrego wizerunku, jaki każdy człowiek posiada w oczach innych ludzi. Tak rozumiane funkcjonuje jako zasłona ludzkich słabości i wad i powiązane jest z ludzkim dostojeństwem i godnością.

**dr Jan Rogala**

Uniwersytet Warszawski

**Pamięć historyczna w mongolskiej kulturze masowej na przykładzie utworu *Bid mongolczuud* (*Бид монголчууд*) zespołu Digital**

Pamięć o przeszłości warunkuje oraz kształtuje naszą tożsamość. Czyni to zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i grupowym, czy narodowym. Niestety często mocno ograniczana i wybiórcza prowadzi do zniekształcania rzeczywistości, poglądów i wiedzy na temat wydarzeń z przeszłości. Dodatkowo wraz z upływem czasu jej odtwórczy charakter wpływa negatywnie na obiektywność przekazu i często prowadzi do tworzenia hiperbol lub lito-tes w nim właśnie. Mimo tego, będąc częścią większego zjawiska jakim jest pamięć zbiorowa, stanowi istotny wkład w budowanie samoidentyfikacji i tożsamości jednostki, czy grupy. Choć w wypadku tej ostatniej nie jest to już tak oczywiste. Niezależnie od definicji jest ona częścią kultury i jej wytworów. W wypadku tych ostatnich, a szczególnie w odniesieniu do wytworów kultury masowej, można mówić o kreowaniu nowego wymiaru pamięci historycznej w oparciu o własne paradygmaty. Nierzadko jej przekazom zarzuca się splotony i homogeniczny charakter, co często prowadzi do deprecjonowania samej treści bez oddzielenia jej od formy przekazu. Szczególne miejsce zajmują tutaj utwory muzyczne współczesnych twórców. Nie łatwo jest w sposób liryczny, a przy tym zrozumiały dla szerokiej rzeszy odbiorców, przekazać ważne idee, myśli, czy poglądy. W wypadku młodego pokolenia Mongołów bardzo ważnym i idealnie przystającym do czasów nośnikiem dla głoszenia potrzeby kultywowania pamięci historycznej, by nie powiedzieć narodowej, stała się muzyka hiphopowa. Warto przeanalizować rozwój tego zjawiska wśród młodego pokolenia Mongołów, a na przykładzie wybranego utworu, który swego czasu święcił triumfy na listach przebojów w Mongolii, opisać cechy charakterystyczne, używany język, stosowane zabiegi stylistyczne i artystyczne oraz samą treść przekazu wykorzystanego do transmisji pamięci historycznej na kolejne pokolenia mongolskich koczowników.

**dr hab. Ewa Rynarzewska**

Uniwersytet Warszawski

## **Pamięć traumatyczna w teatrze koreańskim: dramat *Rower* (*Chajŏn'gŏ*) O T'ae-sŏka**

O T'ae-sŏk (ur. 1940) uznawany jest za jedną z czołowych postaci współczesnego teatru południowokoreańskiego. Jego dorobek dramatopisarski i reżyzerski cechuje niespotykana u innych twórców wielość stylów artystycznych i nowatorskość rozwiązań scenicznych. Jest on zarazem jednym z twórców, którzy zarówno w twórczości teatralnej, jak i rozmowach prywatnych powracają do dramatycznej przeszłości swojego kraju i przywołują tragiczne doświadczenia wojny koreańskiej (1950-1953). Twórca koreański zdaje się nie wierzyć w możliwość uleczenia ran z przeszłości i swoją sztukę artystyczną postrzega jako nośnik traumatycznej pamięci, którą należy przekazać młodszemu pokoleniu. Dramat *Rower* (1983), będący przedmiotem opisu prezentacji, stanowi najdoskonalszą manifestację tego moralnego obowiązku. O T'ae-sŏk przywołał w nim tragiczne zdarzenia, jakie rozegrały się w czasie wojny koreańskiej w południowej prowincji Ch'ungch'ŏng, w okolicach Arungguji, gdzie oddziały komunistycznej armii północnokoreańskiej zamknęły w urzędzie i spaliły żywcem sto dwadzieścia siedem osób, głównie przedstawicieli miejscowej inteligencji i starszyny. Po trzech dekadach koreański twórca wciąż zadaje pytania o konsekwencje tragicznych zdarzeń, źródła ran, a także o możliwość wybaczenia i zapomnienia. Przywołane w jego sztuce postaci dramatyczne – postaci zarówno fikcyjne, jak i historyczne – stanowią żywe nośniki traumatycznej pamięci, której jednoznacznym symbolem jest postać trędownatego oraz kamienny obelisk – miejsce upamiętniające tragedię pomordowanych. Dramat *Rower* stanowi jednoznaczne świadectwo dramatycznej historii Koreańczyków, ma on jednak również wymiar osobisty, gdyż poprzez przywołanie demonów z przeszłości O T'ae-sŏk podjął próbę konformacji z traumatyczną pamięcią, której sam jest ofiarą.

**dr Kamila Barbara Stanek**

Uniwersytet Warszawski

## **Pamięć historyczna utrwalona w idiomach tureckich**

Idiomy nie pojawiły się w danym języku jako efekt zamierzony (tworzenie literatury) lub efekt doświadczeń i przemyśleń społeczeństwa (jak ma to miejsce w przypadku przysłów), są one wyrażeniami opartymi na jakimś wydarzeniu, opowiadaniu, legendzie, w których to pojawiły się po raz pierwszy. Często kanwą do ich zaistnienia są postaci i wydarzenia historyczne istotne dla danej społeczności. Ponieważ wydarzenie lub historia, w której dane wyrażenie się pojawiło, było znane i kojarzone z konkretną osobą je wypowiadającą oraz odpowiednią sytuacją, stanowiło puentę dla analogicznych sytuacji. Zamiast długiego wywodu i tłumaczeń wystarczyło bowiem wspomnieć w rozmowie dany związek frazeologiczny, czy zwrot, by odbiorca odtworzył z pamięci wydarzenie, które legło u podstaw jego powstania. W ten sposób wydarzenia historyczne, czy nawet drobne zdarzenia z życia postaci historycznych (lub też nieistotnych, legendarnych lub bezimiennych osób), umożliwiły przetrwanie danych w pamięci społecznej i zachowanie ciągłości historii nawet wśród nieobeznanych z literaturą niepiśmiennych mieszkańców Imperium Osmańskiego. W niniejszej pracy zostaną przedstawione te idiomy, które powstały na podstawie opowieści związanych z postaciami historycznymi, a mianowicie sułtanami osmańskimi i ich otoczeniem. Opowieści te nawiązują czasem do błahych zdarzeń, nieistotnych z punktu widzenia historii, lecz postaci w nich występujące faktycznie sprawowały władzę, bądź odgrywały istotną rolę w życiu społecznym Turcji. Niektóre z opowieści umieszczone są w bardzo dokładnym czasie historycznym, np. początek, koniec wojny, rozruchy i zamieszki społeczne, bunty, detronizacja itp. Inne można usytuować w danym okresie jedynie na podstawie wiedzy odnośnie długości życia oraz poczynań i charakteru danego panującego. Istnieją także idiomy, w których panujący nie jest wymieniany z imienia, wówczas opowieści te w swej formie przypominają legendy, pogłoski, czy bajki. Fakt, że niektóre z tych idiomów używane są do dziś, a opowieści czy legendy, na których się opierają są tematem badań naukowych dowodzi, że są one nadal istotne dla społeczeństwa tureckiego. Niewykształcony obywatel rozległego imperium znał historię utrwaloną w danym wyrażeniu, nie tą nauczaną w szkołach, lecz tą zmitologizowaną związaną z konkretnym władcą



i znał ją lepiej niż współcześni Turcy, którzy motywów powstania danych idiomów poszukują w zapisach z dawnych lat. Obecnie nie wszystkie idiomy są używane i nie wszystkie okoliczności ich powstania są oczywiste, gdyż część wyrażzeń, które przetrwały do naszych czasów, na tyle rozszerzyła/zmieniła swe znaczenie, że dla współczesnych użytkowników języka tureckiego realia, do których się odwołują, nie są już tak oczywiste. Dlatego też, by odnaleźć źródło ich zaistnienia niezbędnym jest zapoznanie się z historią osmańską, dawnymi dziełami encyklopedycznymi, kronikami, słownikami, zbiorami przysłów, w których pojawiają się idiomy oraz pracami zajmującymi się folklorem i kulturą ludową.

### **dr Katarzyna Starecka**

Uniwersytet Warszawski

### **Japonia, Chiny, Korea – inicjatywy wspólnego opisu dziejów najnowszych**

Odmierna pamięć historyczna jest źródłem nieustannych spięć w stosunkach Japonii z Chinami i Koreą. W pierwszej dekadzie XXI w. konflikty te uległy nasileniu, m.in. w związku z publikacją kontrowersyjnego „Nowego podręcznika do historii”, a także wizytami premiera Koizumiego Jun'ichirō w świątyni Yasukuni, poświęconej bohaterom narodowym. W celu poprawy wzajemnych relacji utworzone zostały wspólne komisje historyczne – japońsko-koreańska (2002-2005; 2007-2010), a także japońsko-chińska (2006-2010). Warte odnotowania są także próby przedstawienia możliwie obiektywnego obrazu dziejów Azji Wschodniej, podejmowane przez organizacje społeczne, czego efektem są alternatywne podręczniki do historii opublikowane w 2005 i 2012 roku w trzech wersjach językowych. Celem referatu jest zaprezentowanie inicjatyw w zakresie wspólnego opisu dziejów najnowszych tego regionu, a także próba odpowiedzi na pytanie, czy obecna polityka historyczna Chin, Korei i Japonii stwarza szansę na wypracowanie zrównoważonej oceny wydarzeń związanych z ostatnią wojną?

**mgr Andrzej Stopczyński**

Uniwersytet Łódzki

### **Współczesna recepcja ideologii dżadydyzmu i jej miejsce w pamięci historycznej rosyjskich muzułmanów**

Od momentu przemian ustrojowych w państwie rosyjskim na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, których efektem było między innymi nadanie wyznawcom religii tradycyjnych praw do swobodnego wyznawania wiary, społeczność muzułmańska Rosji dynamicznie się rozwija. Proces odrodzenia religijnego w Rosji wymaga od muzułmanów zamieszkujących kraj, w szczególności społeczności tatarskiej, spojrzenia w przeszłość i skorzystania z doświadczeń historycznych. W ostatnich latach najbardziej zauważalnym elementem tego procesu jest próba zrozumienia na nowo pojęcia dżadydyzm – ruchu reformatorskiego rosyjskich muzułmanów przełomu XIX i XX wieku. Referat stanowi próbę odpowiedzi na pytanie w jaki sposób minione doświadczenia historyczne i idee kształtują pamięć historyczną oraz jak mogą wpłynąć na charakter i wektory rozwoju społeczności muzułmańskiej w Rosji.

**mgr Anna Sulimowicz**

Uniwersytet Warszawski

### **Pamięć historyczna – pamięć rodzinna w karaimskich *zichronot***

W kulturze karaimskiej pamięć odgrywa szczególną rolę. W tak małej liczbie i wciąż zmniejszającej się społeczności zachowanie wiedzy o przeszłości jest niezwykle istotne, zwłaszcza wobec wysuwania się na pierwszy plan czynnika etnicznego jako elementu samoidentyfikacji Karaimów z Europy Środkowej i Wschodniej. Pamięć społeczna staje się w ich wypadku pamięcią rodzinną, wzmacnianą dodatkowo przez nakazy religijne. Zwyczaj modłów za zmarłych członków społeczności w czasie letnich postów jest tradycją wciąż żywą i praktykowaną przez społeczności w Polsce i na Litwie. Pisany wyrazem tej tradycji były tzw. *zichronot*, wykazy stanowiące dodatek do modlitw i zawierające imiona zmarłych, od czołowych przywódców religijnych i społecznych z różnych skupisk karaimskich, poprzez duchownych

i liderów lokalnych społeczności, po bliższych i dalszych krewnych kopistów z określeniem łączących ich pokrewieństw. W karaïmskich księgozbiorach w Polsce znajduje się co najmniej osiem rękopisów tego rodzaju pochodzących z okresu od połowy XVIII w. do końca lat 30. XX w. Stanowią one nie tylko cenne źródło informacji genealogicznej, lecz także swoisty zapis życia duchowego i intelektualnego karaïmskich społeczności.

**dr Sylwia Surdykowska**

Uniwersytet Warszawski

**Jak Irańczycy pamiętają?**

W referacie postaram się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób przekazywana jest i podtrzymywana pamięć historyczna Irańczyków. Przedmiotem moich rozważań będą przede wszystkim nośniki, które w kulturze Iranu służą podtrzymywaniu i transmisji pamięci historycznej oraz uobecniania przeszłość w teraźniejszości. Chciałabym zwrócić uwagę przede wszystkim na rolę perskiej literatury (ustnej i pisanej – nurt *baznewisi*) oraz rytuały religijne (zwłaszcza szyickie), nie pomijając, takich nośników pamięci jak kalendarz, organizacja przestrzeni czy miara czasu. Na koniec zwrócimy uwagę na rolę emocji w utrwalaniu pamięci historycznej.

**mgr Przemysław Sztafiej**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Afryka i jej mieszkańcy w japońskich źródłach od XVI do początku XX wieku**

W dyskursie postkolonialnym jednym z głównych przedmiotów zainteresowań badaczy jest relacja między „nami”, a Innymi – głównie bezpośrednie związki między kolonizatorami a skolonizowanymi. Istnieją jednak przypadki „zapośredniczonego” orientalizmu-imperializmu. Zjawisko takie widoczne jest w japońskich narracjach na temat osób czarnoskórych – zarówno rodowitych Afrykańczyków jak i Afro-Amerykanów. Japonia, tworząc imperium na wzorcach europejskich, podporządkowała sobie Koreę czy Mandżurię,

a w czasie drugiej wojny światowej próbowała dalej rozszerzyć swoją strefę wpływów. Mimo braku bezpośredniej relacji z Afryką i jej mieszkańcami, pod wpływem Europy i Ameryki w dyskursach japońskich pojawił się specyficzny obraz osób czarnoskórych, który w różnym stopniu oddziaływał później na sztukę, literaturę i kinematografię. Pierwsze kontakty Japończyków z osobami czarnoskórymi w XVI i XVII wieku były zapośredniczone przez portugalskich, a później także innych europejskich handlarzy, misjonarzy czy dyplomatów. Tak zwani kurobou lub kuronbou (kuro – czarny, bo – dziecko, przyrostek deminutywny), pochodzący z Afryki lub Azji Południowej i Południowo-Wschodniej, służący Europejczyków, zaczęli pojawiać się w kronikach historycznych lub byli reprezentowani w sztukach wizualnych (szczególnie w malarstwie na parawanach). Mimo znacznego ograniczenia kontaktów z Europą (jedynie holenderskie misje handlowe w mieście Nagasaki) w XVII wieku, w źródłach japońskich nadal pojawiały się wzmianki na temat osób czarnoskórych w Japonii. Ponadto za sprawą tak zwanego „rangaku” – nauki europejskiej przyswajanej za pośrednictwem Holendrów – w Japonii powstały pierwsze teksty geograficzne na temat kontynentu afrykańskiego i jego mieszkańców. Rozpoczęło się przy tym także przyjmowanie europejskich stereotypów rasowych na temat rasy czarnej w Japonii. W drugiej połowie XIX wieku Japończycy zapoznali się po raz pierwszy z zachodnimi teoriami rasowymi i na przełomie XIX i XX wieku zaczęli tworzyć własne teksty na podobne tematy, stawiając się bliżej „cywilizowanych kręgów kulturowych” i relegując Afrykańczyków do roli „niecywilizowanych dzikusów”. Jednakże w okresie kreowania imperium, pojawiały się także teksty pozytywnie obrazujące czarnoskórych jako potencjalnych sojuszników (jednak stojących niżej w hierarchii niż Japończycy) w walce z białymi „agresorami”. W swoim wystąpieniu autor chciałby przedstawić różne sposoby obrazowania Afryki i jej mieszkańców w Japonii na przykładzie wzmianek w tekstach od XVI do początku XX wieku.

**mgr Marek Wierzbicki**

Uniwersytet Warszawski

### ***Gnas yig* – tybetański przewodnik po miejscach świętych jako świadectwo historii na przykładzie klasztoru Curphu**

Dzieła literatury tybetańskiej bardzo trudno nieraz porównywać z gatunkami znanymi z literatury europejskiej. Przyczyn takich różnic jest wiele. Do najbardziej oczywistych należy zaliczyć buddyzm, religię, którą Tybet przesiąknięty jest na wskroś i która przenika każdy aspekt życia mieszkańców Krainy Śniegu. Nauki buddyjskie przyniesione z Indii wpłynęły nie tylko na rozwój duchowy, zwyczaje, ale także dały impuls do rozwoju pisma, języka, a więc i literatury. W gatunku, który nazywam „przewodnikiem po miejscach świętych”, rzeczywistość metafizyczna spotyka się ze światem rzeczywistym, podróż duchowa z opisem miejsc, które można wskazać na mapie. Teksty *gnas yig* są nie tylko przejawem tybetańskiej duchowości. Przynoszą informację o obiektach oraz wydarzeniach – realnych i tych których jako przedstawiciele kultur zachodu nigdy nie zrozumiemy, są więc wspaniałym przykładem świadectwa historii – lokalnych, a także takich do umieszczenia w szerszym kontekście. W swoim wystąpieniu przybliżę pokrótce specyfikę gatunku *gnas yig*. Posłużę się przykładem klasztoru Curphu i jego najbliższych okolic, stanowiących obiekt religijny w Tybecie opisywany przez tego typu teksty. Klasztor ten stanowi od wieków nie tylko ważne miejsce praktyki religijnej. Jest świadkiem lepszych i gorszych dla Tybetu czasów, upadających imperiów, zawieruchy zmieniającej się historii. Curphu wraz z karmapami – liderami religijnym, którzy obok dalajlamów wpływali na dzieje i kulturę Tybetu, stanowią bardzo ważny element tybetańskiej historii i tożsamości – od czasów gdy synowie Czyngis-chana zatrzęśli światem, po dzień dzisiejszy.

**mgr Edyta Wolny**

Uniwersytet Warszawski

**Wybrane elementy historii w egipskich podręcznikach do wychowania muzułmańskiego w szkołach podstawowych w latach szkolnych od 2013/2014 do 2015/2016**

Podręczniki do wychowania muzułmańskiego w rządowych szkołach podstawowych w Egipcie są rokrocznie aktualizowane i wysyłane do szkół. Uczą nie tylko religii, ale także dobrego zachowania, odpowiedniego traktowania chrześcijan, dbania o środowisko i uczuć patriotycznych. Jednym z elementów wykorzystywanych w nauczaniu i wychowaniu młodzieży jest historia religii, ale także i kraju. Wybrane fakty służą do kształtowania postaw dzieci i młodzieży oraz nauczania religii. Treść podręczników do religii muzułmańskiej dla szkół podstawowych w ostatnich trzech latach zostanie przeanalizowana pod kątem wpływu historii religii i kraju na współczesne społeczeństwo egipskie, gdyż parafrazując słowa polskiego myśliciela „taki Egipt będzie jakie jego młodzieży chowanie”.

## Notatki

## Notatki